

19063

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Dalsland

Riggårds sn

19063

Aronsson, Maria. 1947.

ALMA:s frigel. 14 Bin och bisshötsel.

15 H. 4c

*Mari Aronsson
25/1-69 Maria Aronsson*

Exc. OSD

794 /
Ivar Lill Landmålsarkivets frå-
gelista 14

Bi och Bistöts el.

Töina ha av ålder här hållits
som ett slags husdjur. Jag har
hört talas om bistockar men ald-
rig sett några och jag tror in-
tillräckligt att de förekommit i var-
ken fars eller farfars tid De bi-
ker som varit brukliga här har
 varit halmkupor De Liervärka-
des av lång redig råghalm Man
formade en lagom tjock knippa
av halmen och sydde sedan spi-
kalformigt från toppen neråt
i en sammanhängande länk. I
toppen gjordes ett runt hål som

Landmålsarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÅGGÅRD

DALSL.

Fgl. 14

14
stängdes med en träplugg som kallades "korken". Halmspiralen syddes samman med smala everötter. I senare tid köpte man "rotting" som delades i smaltare delar varmed syddes. När kupan var färdig såttes två kors av breda stickor tvärs över kupan för att bygget skulle få något att vila på. På såttes kupan över botten som var gjord av bräder och rund som kupan men hade en utskjutande bräda. Gåstret eller som det här kallades "skägget". Mitt för detta var ett hål skuret i den undre ringen så att ett hål bildades för in- och utgång. Bitkuporna ställdes i rad på en "bitbänk" och över dem välvdes en käll av granbark.

Landsmålarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÄGGÅRD
DALSL.

Frgl. 14

Ett bisamhälle kallades en "bitupa".
 De enskilda bina "biflugor" huser
 kallades "bise". Så var det stora
 och små flugor. Det var endast
 de små flugorna som arbetade
 de stora gjorde ingenting och
 därför beta de små ihjäl dem
 på hösten när svärmningstiden
 var slut. Huser var det enda bi
 som lade ägg. Äggen kallades
 "yngel". En bitupa som saknade
 huse sadet vara "biselös" och då
 slutade arbetsbina att arbeta och
 bina dogo så snart som. De samhäl-
 len som övervintrat kallades "vin-
 terliggare" eller när de svärmat
 moderkupor. Vilda bin har jag
 inte sett men när vi som små
 strövade ute ledade vi upp "humbleben"

Landsmålarkivet Uppsala 19063
 Maria Aronsson. 1947. RÅGGÅRD
 DALSL.

Frgl. 14

Vi grävde upp dem och stökade ut
 honungen. Jag tror inte de göra
 någon nytta eller skada de små
 djuren och jag tror inte att de ska
 döda bina. Getingar voro fiender
 till bina och så var det juv-
 bin som ville stjäla honung.
 Myrarna är farliga fiender
 till de stora bina. För att skyd-
 da dem mot myror lade man
 två stockar under benen på bi-
 bänken och det var uttaget
 ett spår till varje ben i stock-
 ken och dessa gjordes så stor-
 ra att man öste vatten i dem
 som myrorna inte kunde gå ö-
 ver. Binas farligaste fiender
 är nog i alla fall vaxmalen
 som kan äta upp hela bygget.

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
 Maria Aronsson. 1947. RÄGGÄRD

DALSL.

Frgl. 14

Den första svärmen en kupa svär-
 made för sommaren kallades "Blom-
 stersvärm" Det skulle vara bra om
 kina svärmade tidigt. "En bisvärm
 i Maj är bättre än ett lass hö" var
 ett ordspråk. Den första svärmens
 ankomst gav sig liukänna genom
 att de stora flugorna visade sig
 ute och de små bredde ut sig
 över "skägget" och stod med bak-
 änden mot solen och stirrade
 med vingarna. Någon dag efter
 det den första svärmen kommit
 hördes några ljud som kallades
 "mana" Det var en ny vis som vil-
 le ut ur sin bely och ropade till
 den gamla att han ville ut
 och då borde den gamla för-
 svinna. "Ut, ut, ut" sade

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
 Maria Aronsson. 1947. RÄGGÅRD
 DALSL.

Fgl. 14

han. Den andre svarade: "Ska, ska, ska." Den första vackra dag bröt sig den nye visen ut till en och den drev då ut den före och en del av bina följde med. Denna svärm kallas "andre-svärm" och den ansågs vara den bästa att iinvintera. Var det ett "gott biår" så kunde det bli både "tredje" och "fjärde"-svärmar. "Första svärmen" - "blomstersvärmen" kunde goda är hinna göra en svärm. Den kallades "jungfrusvärmen". Blomstersvärmen brukade vara lätta att få in i kupan. Den saute sig vanligen snart i närheten för att samla sig och om kupan var ren och lukade god så

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
 Maria Aronsson. 1947. RÄGGÄRD
 DALSL.

Frgl. 14

x

brukade de själva utan någon
frättyckning gå in i kupan.
För att bina skulle tycka om
kupan brukade man gnida
den inuti med majgräs eller
smörja den med honung. Ef-
tersvärmarne vara svärare att få
i kupan. De kunde stundom län-
ge svirra omkring utan att sät-
ta sig och då brukade man slå
på något föremål som gav ett
starkt ljud ifrån sig eller rin-
ga på en bjälra eller spruta
vatten i svärmen för att få dem
att sätta sig. Sedan brukades det
att röka under med torvströ eller
lobak för att därmed driva dem
in i kupan eller om de satte sig
så hålla kupan under och med

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÄGGÅRD
DALSL.

Frgl. 14

en stov eller vinge varligt föra dem ner i kupan. Vid sådane tillfällen bli bina ettriga och slicka. Man trodde att bina kände sina egare och att det var farligt för främmande personer att anskas deras kupor. Man brukade låta kupan med svärmen stå till kvällen då den sattes på bibänken med de andra. Så låtades den runt om vid botten, ~~och~~ vid flygtrådet, och så runt korgen med ler eller bogödsel och så hängdes något över kupan för att solen inte skulle skina in på ingången och locka ut bina. Det skulle vara bra om de stannade inom hus och började bygga med det material som de

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
 Maria Aronsson. 1947. RÄGGÅRD
 DALSL.
 Frgl. 14

9

fört med sig vid svärmningen.
Stundom hände att svärmen när
den satt sig eller till och med
när den gäto in i kupan en och
en fluga försvann till moderku-
pan så att den förra snart var
tom eller kunde de svärma upp
och antingen "flyga på kupan"
eller ge sig iväg åt stegen. Om
de flög tillbaka på kupan sådes
att de inte "föt bisen må" och
de kunde de komma igen dan
efter men flög de till stegen skulle
det var "bisen som gav sig av."

När bina började "dra", komma
med "gula lår", så stannade de
sedan kvar i kupan. På kvällarna
hördes ett knaprande ljud och
det sådes vara bina som byggde

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÄGGÅRD

DALSL.

Frgl. 14

Det första "draget" hade bina när fruktträden blommade. Det var "blomsterdraget". Sedan kom ett om sommaren när klöveren blommade. Det var "klöverdraget". Och sist "ljungdraget" när ljungen blommade. Den honung som de singo i första draget var ljusast och kallades "blomsterhonung" senare blev den mörkare. När ljungdraget var slut undersökte man vilka keppor som man skulle ha till "vinterliggare" och vilka som skulle "slaktas". Det skedde genom att lyfta frå kepporna. När de lunga så att man var säker om att de kunde "jö sej" lät man dem vara omars slaktades de. "Mata bina" förekom inte

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÄGGÅRD

DAISL.

Frgl. 14

från hösten. På våren när bina va-
rit ute och "rensat sig" skulle
det vara bra att ge dem lite
socker så de fick något att gö-
ra. Det stöttes och blöttes och la-
des sedan i en trasa som breddes
över öppningen i toppen på kupan.

Något sätt att skatta bina tror
jag inte man lärde utav när
man ville komma åt honungen
"slaktade man den". Man grävde
en grop i marken. Så stöttes man
sänder svavel och smälte i en
gammal gryta eller franna och
så klappades limstråor i detta.
Trasorna fästes sedan på fjennar
som sattes i botten av gropen
och användes. Så sattes kupan
över gropen och jord skottades

Landsmålarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÅGGÅRD

DALSL.

Frgl. 14

omkring så att det blev lätt så rö-
ken inte kom ut. När det blivit
lyst i kupan stötes kupan sakta
mot marken då flugorna föll ner.
Så togs kupan in. Bygget "skotten"
togs ur och kländes sönder under
det man lät elden från den öpp-
na spisen skina därpå och vär-
ma dem. Sedan kländes genom
en stark linneduk. När man
kramat ur så mycket man
kunde lade man återstoden
vaxet i en kittel med vatten
i och dit lades också sådana
vattnakar som inte var fulla av
honung så att det lönade sig
att kräma dem. När det släut i
vattnet någon dag så att honungen
dragits ur silades vattnet av kokades

Landsmålarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÅGGÅRD

DALSL.

Frgl. 14

och skummad och "lades vid": till
sattes med jäst till ett slags mjöd
som kallades "bidricka"

Waxet smältes sedan i en gryta
och silades sedan genom en duk.
Det användes sedan till ljus. Små
bitar användes och av skorvaktare
och sträddare. På senare tid köp-
tes wax i affärerna

Honungen användes i stället för
smör till brödet samt till gröt-
lagar. Den användes också vid sjuk-
domar hosta och förkyllning då den
blandades i kokande vatten som
dracks varm. Den användes och på
sår för att kessa och dra ut var

Someiga människor hade särskild
tur med bin. En bisvärm som hitta-
des skulle vara särskild tur med.

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÄGGÅRD
DALSL.
Frgl. 14

Man brukade ofta lämna ut bisam-
träsen till ett slags hälftenbruk. Den
som hade flera än han tyckte sig
kunna sköta lammade ett till nå-
gon vän eller granne och då skul-
de de dela avkastningen. Man fick
aldrig på något sätt tvista om bin
för då gick luren bort. Man sade
och att luren kunde bli borta om
egaren dog.

Någon gång mellan 1910 - 1915
såg jag de första "kalmskurna"
här. Det är dock många ännu som
använda kalmskurna men att röka
i hjäl bina är nu bortlagt. Nu
skötas de som husdjur man skattas
från dem lammningen och ger dem
annan föda i stället och skaffar
ny vis e åt dem om de är vis!

Landsmålsarkivet Uppsala 19063
Maria Aronsson. 1947. RÅGGÅRD

DALS.

Frgl. 14

lösa". För att komma åt honu-
 gen i kalmkuporna "trummar"
 man bina i en lom kupa. För
 att få honungen ur korna "skot-
 ten" har man nu "hönungsstunga-
 re" maskiner som biodlare före-
 ringarne inköpt. Mig tycks dock
 som man förr fick mer honung
 ur kupa än nu. I goda "biår" kunde
 man få både kupa samt "över-
 och underbygg" fulla av honung.
 Man tog av korken och satte en lom
 kupa över och bina "drogo" då i den
 eller lyfte man upp den från botten
 och lade under en ring av kalm
 som kallades "underbygg."

Raggård den 25 Okt 1947
 Maria Aronsson

Landsmålarkivet Uppsala 19063
 Maria Aronsson. 1947. RAGGÅRD
 DALSL.
 Fgl. 14